

اخلاق ناصری

کتابی مهم در اصول اخلاق یا حکمت عملی در دوره اسلامی و از متن های معتبر زبان فارسی، به فارسی در قرن هفتم هجری...

کتابی مهم در اصول اخلاق یا حکمت عملی در دوره اسلامی و از متن های معتبر زبان فارسی، به فارسی در قرن هفتم هجری. مطالب کتاب، تلفیقی از دیدگاه فلسفی و علمی یونانی و دیدگاه اسلامی است که درباره انسان و خانواده و جامعه می باشد و ترکیبی از بعضی رساله های دوره اسلامی است که جمع آوری و تالیف شده است. نویسنده آن، خواجه نصیرالدین طوسی، دانشمند بزرگ ایرانی می باشد. او با نوشتن این اثر که اولین اثر مهم حکمت علمی بود سنتی را بنیاد نهاد که نه در دوره اسلامی و نه در دوره یونانی قبل از او سابقه نداشت. کتاب «اخلاق ناصری» ترجمه و تحریر «تهذیب الاخلاق» ابوعلی مسکویه، به اضافه دو قسمت دیگر (در تدبیر منزل و سیاست مدن) است که خواجه، خود به آن افزوده است.

*ساختار و تقسیم بندی کتاب: کتابی که امروزه در درست است و مولف به تصدیق و تصریح خود از آثار حکمای قدیم استفاده و بنام «اخلاق ناصری» است شامل یک مقدمه و 3 بخش (مقاله) است: بخش 1: در حکمت خلقی (اخلاقی): این بخش که بیشتر مطالب آن برگرفته از کتاب تهذیب الاخلاق یا «طهارة الاعراق» ابوعلی مسکویه می باشد مشتمل است بر مبادی در هفت فصل و مقاصد در ده فصل. بخش 2: در حکمت منزلی (تدبیر منزل): شامل 5 فصل است که خواجه نصیر آنرا از رساله مختصر «تدبیر منزل» نویسنده گمنام، بنام "آبروسن" یونانی گرفته و خود آنرا به مواعظ و آداب متقدمان و متاخران موشح کرده است. بخش 3: در حکمت مدنی (سیاست مدن): شامل 8 فصل است که خواجه در تدوین آن بطور عمده از رساله های «فصول المدنی» و «آراء اهل المدینه الفاضله فارابی» و رساله «السیاسه ابن سینا» استفاده کرده و در پایان این قسمت، فصلی از

وصایای منسوب به افلاطون است. معرفی اجمالی نویسنده: ابوجعفر محمدبن محمد، لقبش نصیرالدین که به "خواجه نصیرالدین طوسی" مشهور است فیلسوف، دانشمند، ریاضی دان و از منجمین بزرگ ایرانی که در سال 597 یا 595 هـ ق به قولی در طوس و به قولی در جهرود از توابع شهر قم، متولد شد. در تمام علوم متداول آن زمان، از مفاخر و بزرگان به شمار رفته و به علت هوش زیاد و غایت دانش و بینش، شهره آفاق بود. خدمات اسلامی و ایرانی او زبانزد خاص و عام است. به دستور ناصرالدین عبدالرحمان (حکمران اسماعیلی مذهب مهستان) به «الموت» رفت. سال 654 هـ ق که الموت به دست مغولان و هلاکوخان افتاد، خواجه نصیر وزارت او را قبول و به این وسیله مغول خونخوار را با تدبیر و عقل خود تحت نفوذ خود در آورد. در حمله هلاکوخان به بغداد، او را همراهی و در برانداختن خلافت 524 ساله عباسیان نقش مهمی داشت. خواجه نصیر در احیای اسلام و ترویج علم و ادب و اصلاح و ارشاد مردم و به پاداشتن مذهب شیعه اثنی عشری، اهتمام بسیار بکار برد. به امر هلاکو، رصدخانه بزرگ مراغه را تاسیس و تا 16 سال خودش بر سر آن بود. از اساتید او می توان پدرش را در علوم نقلی، ابن میثم بحرانی، محقق حلی، قطب الدین مصری و فرید الدین داماد را نام برد. خواجه نصیر طوسی سال 672 هـ ق، دار فانی را وادع گفت.

*ساختار و تقسیم بندی کتاب: کتابی که امروزه در درست است و مولف به تصدیق و تصریح خود از آثار حکمای قدیم استفاده و بنام «اخلاق ناصری» است شامل یک مقدمه و 3 بخش (مقاله) است: بخش 1: در حکمت خلقی (اخلاقی): این بخش که بیشتر مطالب آن برگرفته از کتاب تهذیب الاخلاق یا «طهارة الاعراق» ابوعلی مسکویه می باشد مشتمل است بر مبادی در هفت فصل و مقاصد در ده فصل. بخش 2: در حکمت منزلی (تدبیر منزل): شامل 5 فصل است که خواجه نصیر آنرا از رساله مختصر «تدبیر منزل» نویسنده گمنام، بنام "آبروسن" یونانی گرفته و خود آنرا به مواعظ و آداب متقدمان و متاخران موشح کرده است. بخش 3: در حکمت مدنی (سیاست مدن): شامل 8 فصل است که خواجه در تدوین آن بطور عمده از رساله های «فصول المدنی» و «آراء اهل المدینه الفاضله فارابی» و رساله «السیاسه ابن سینا» استفاده کرده و در پایان این قسمت، فصلی از

وصایای منسوب به افلاطون است. انگیزه مولف و تالیف آن: خواجه طوسی این کتاب را در زمانی که در «فہستان» در خدمت حاکم دانشمند آنجا "ناصرالدین عبدالرحیم" بود، بنا به درخواست او مبنی بر ترجمه کتاب «تهذیب الاخلاق» طهارة الاعراق "ابوعلی مسکویه" که از مهم ترین کتب عقلی در دوره اسلامی است، تالیف کرد و مقدمه ای موافق عقاید اسماعیلیان بر آن نوشت ولی پس از رهایی از دست اسماعیلیان، مقدمه مزبور را عوض کرده و مدح ناصرالدین در آخر کتاب را نیز حذف نمود و اصلاحی در کتاب کرد و مقدمه جدید بر آن نوشته و فصلی

به آن اضافه کرد. تحریر اخلاق ناصری در سال 633 هـ ق به پایان رسید. کتاب از منظر صاحب‌نظران: برخی از مولفان آثار در حوزه اخلاق، به خصوص فیلسوفانی از متأخرین، این کتاب را به عنوان الگویی در تدوین کلیات حکمت عملی داشته اند از جمله:

1- قطب الدین شیرازی، شاگرد خواجه در دانشنامه مفصل خود بنام «درة التاج» که شامل تمام علوم زمان بود، بخش مفصلی را به حکمت عملی برگرفته از «اخلاق ناصری» اختصاص داد.

2- جلال الدین دوانی، تحریر جدیدی از «اخلاق ناصری» بنام «اخلاق جلالی» گردآوری نمود.

3- کمال الدین حسین واعظ کاشفی مولف کتاب «اخلاق محسنی». شرح و چاپ: تلخیص و شروح مختلفی از این کتاب در دست است که یکی از آنها به قلم خود خواجه نصیر بنام «اوصاف الاشراف»، شرحی از عبدالله شاهی بنام «توضیح الاخلاق» سال 1356 ش در تهران چاپ شده است. سال 1360 ش چاپ دیگری..... بارها در هندوستان نیز چاپ شده است.

«اخلاق ناصری» به قلم "ویکنز" به انگلیسی ترجمه و سال 1964 م در لندن در مجموعه میراث فرهنگی ایرانی چاپ شده است. این کتاب به قلم "شیخ رکن الدین جرجانی" به عربی ترجمه شده است. ویژگی کتاب: این اثر یکی از مهم ترین و ارزنده ترین متون فارسی قرن هفتم است که تحت تاثیر سب متداول در دوره مغول، واقع نشده و در آن خلاقیت و نوآوری بسیار است. با اینکه نثر کتاب سنگین و ترکیبات عربی زیاد دارد ولی هیچ تضییع و تکلفی در آن دیده نمی شود. در واقع، نمونه ای از نثر علمی است که هم موجز و ساده است و هم بویی از سبک متقدمان دارد.